

Economisch - Statistische Berichten

47e JAARGANG - 21 MAART 1962 - No. 2329

Adviezen
en bemiddeling
inzake
levensverzekeringen
en
pensioencontracten

R. MEES & ZONEN

ROTTERDAM

M.A.B. n.v.

K. C. SLIJK

Schiedamsevest 44 d - Rotterdam-1
Tel. 010 - 11 91 11 (2 lijnen)

*M*akelaars in onroerende goederen.
Vertrouwensopdrachten.

*A*ministraties voor Verenigingen
van Eigenaren (Appartementenwet)

*B*emiddeling bij aan- en verkoop
van appartementen (horizontale
verkoop). Specialisten sedert 1951.

★ TAXATIES bij aan- en verkoop,
voor successieaangiften, enz.

★ HYPOTHEKEN

GRATIS op aanvraag beschikbaar:
"M.A.B. n.v.-Nieuws" - ons maandblad, waarin
regelmatig aantrekkelijke aanbiedingen volledig
omschreven worden opgenomen.

Als gevolg van reorganisatie van onze administratie
ontstaat op korte termijn de vacature

CHEF BEDRIJFSADMINISTRATIE

De aan te stellen functionaris zal belast worden met de coördinatie en leiding van alle administratieve werkzaamheden, die samenhangen met een efficiënte registratie van het bedrijfsgebeuren in de ruimste zin, teneinde via verantwoorde analyses en tijdige signalering de doelmatige bedrijfsvoering blijvend te bevorderen.

Vereist worden: Middelbare schoolopleiding; grondige administratieve kennis op M.O.- of S.P.D.-niveau en ruime ervaring in een industrieel bedrijf, bij voorkeur in een leidinggevende functie.
Leeftijd tussen ca. 30 en 45 jaar.

Geboden wordt: een zelfstandige zeer verantwoorde-lijke functie, die dienovereenkomstig zal worden gehonoreerd.

Gegadigden zullen eventueel worden uitgenodigd voor een psychologisch onderzoek, waarvan de resultaten desgewenst met hen besproken zullen worden.

Uitvoerige sollicitaties met vermelding van personalia, opleiding en ervaring, vergezeld van een recente pasfoto te richten aan de afd. personeelszaken, Henegouwerweg 127, Waddinxveen. Op brief en enveloppe te vermelden: Soll. B.A.

N.V. AUTO-INDUSTRIE VERHEUL

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van de

Stichting Het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.
Telefoon redactie: (010) 5 29 39. Administratie: (010) 3 80 40. Giro 8408.

Privé-adres redacteur-secretaris: Drs. A. de Wit, Sleedoornlaan 17, Rotterdam-12, tel. (010) 18 36 32.

Bankiers: R. Mees en Zonen, Rotterdam, Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar (België en Luxemburg B.fr. 400).

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse exemplaren van dit nummer 75 ct.

Advertenties: Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 6 93 00, toestel 1 of 3.

Advertentie-tarief f. 0,36 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,72 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: M. Hart.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Sportaccommodaties in Nederland

Leidt sportbeoefening werkelijk tot een gezonde geest in een gezond lichaam? Maandagochtendbladen wekken het vermoeden dat een aantal sportbeoefenende lichamen faciliteiten verlenen aan inwonende „geesten” wier rijpingskansen naar zelfbeschikkingsniveau (de precieze inhoud hiervan laten wij gaarne over aan liefhebbers van de eeuwenoude vaderlandse exegesport) nogal twijfelachtig lijken. Naast een bijdrage tot intellectuele groei kan de sport nog andere nuttigheiden opleveren. Hierbij herinneren wij aan het tegengaan van evident onhygiënische vormen van vrije tijdsbesteding zoals alcoholisme en criminaliteit. Mede in samenhang met deze bevordering van maatschappelijke discipline beïnvloedt de sport het beloop van de arbeidsproductiviteit.

Doch ook zonder dat de arbeidsproductiviteit er bij betrokken wordt, is er reden om met aandacht de ontwikkeling van de sportaccommodaties te volgen. Door de druk van de bevolkingsgroei past hierbij die geesteshouding, die in het politieke spel met de term „bezorgdheid” pleegt te worden aangeduid. Steeds meer mensen moeten op de vrijwel constant blijvende oppervlakte van ons landje ruimte vinden om achter een balletje te kunnen rennen. Op de meeste velden gebeurt dit om er tegen te schoppen (dan wel op een meer subtiele wijze met de voeten te bewerken). Uit de nevenstaande tabel, die ontleend is aan een onlangs verschenen publikatie van het C.B.S.¹⁾ blijkt namelijk dat 51 pCt. van de vaderlandse velden/banen voor deze gedemocratiseerde sport wordt gebruikt. De toename hiervan in de periode 1959-1961 bleef met 34 pCt. evenwel op een lager niveau.

Verzamelaars van statussymbolen zullen terecht de oren spitsen wanneer zij vernemen dat het aandeel van de tennisbanen in de groei tijdens deze periode niet minder dan ca. 25 pCt. beliep. Mogelijk is hier sprake van een

¹⁾ C.B.S.: „De sportaccommodatie in Nederland, 1 september 1961”, 22 blz. f. 2,95. Verkrijgbaar bij Uitg. W. de Haan N.V., Zinzendorflaan 3, Zeist en boekhandel.

cultuur-sociologische begeleiding van het stijgend aantal „loongrensgangers”. Van het totaal aantal velden nam deze sport overigens reeds ruim 20 pCt. in beslag en volgde hiermede voetbal als tweede. Van het resterende gedeelte van ruim 40 pCt. van de 622 nieuwe velden profiteerden voornamelijk hockey, korfbal en schaatsen. T.o.v. het aantal per sportcategorie gebruikte velden in 1959, boekten rolschaatsen (80 pCt.), basketbal en honkbal (beide met 50 pCt.) de hoogste groeipercentages. De vreugde bij het

vernemen van het totaal aantal in aanleg zijnde velden resp. banen van 558 bekoelt enigermate na de toevoeging dat het hier voor een groot deel het vervangen van nog beschikbare betreft. Op de peildatum werd het vervallen van een totaal van 251 velden of banen verwacht.

Ons land was op de peildatum gezegend met een tiental sporthallen en 27 hallen voor verschillende doeleinden. Men zou verwachten de specifieke sporthallen (vrije vloeroppervlakte van ten minste 400 m³ met obstakelvrije ruimte van ten minste 7 m hoogte) in de grote steden aan te treffen. Zij maken evenwel deel uit van de infrastructuur van Coevorden, Delft, Emmen, Enschede, Meerssen, Nijmegen, Rheden, Tegelen, Vlaardingen en Zuidbroek.

In de steden Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage zijn daarentegen tentoonstellingsgebouwen of -hallen tevens voor sportdoeleinden ingericht. Doetinchem en Etten-Leur hebben hiertoe veemarkthallen ingericht. In deze plaatsjes is het harmonisch samenleven van mens en dier kennelijk nog gespaard gebleven voor de demon van de verstedelijking.

In deze publikatie van het C.B.S. wordt tevens aandacht besteed aan het aantal sportaccommodaties in de provincies en in de gemeenten met 50.000 en meer inwoners. Het doel is de netto-uitbreiding van het aantal sportaccommodaties na 1 september 1959, de peildatum van de eerste enquête door het C.B.S., vast te stellen. Dit keer bleven dan ook een aantal aspecten, zoals die van eigen- en enkel- of meervoudig gebruik der velden en banen, buiten beschouwing.

M. H.

Velden/banen naar hoofdgebruik per tak van sport a) b)

Tak van sport met hoofdgebruik b)	Totaal		Netto toename	
	1959	1961	Abs.	pCt.
Voetbal	3.977	4.191	214	5
Tennis	1.781	1.937	156	9
Korfbal	473	513	40	8
Hockey	400	449	49	12
Schaatsen	219	283	64	29
Handbal	177	193	16	9
Hippische sport	94	110	16	17
Schietsport c)	77	94	17	22
Atletiek	87	91	4	5
Totaal d)	7.575	8.197	622	8
Zweminrichtingen a)				
Overdekt	38	42	4	11
Onoverdekt	447	468	21	5
Combinatiezweminr.	9	10	1	11
Totaal	494	520	26	5
Gymnastieklokalen a)				
Scholen	692	735	43	6
Scholen en verenig.	2.590	2.833	243	9
Verenigingen	64	71	7	11
Totaal	3.346	3.639	293	9

a) Totaal Nederland per 1 september 1959 en 1961.
 b) Incl. niet-specifiek.
 c) Met meer dan 70 velden/banen. d) Niet-militair.
 e) Alle takken van sport.

INHOUD

	Blz.
Sportaccommodaties in Nederland, door Drs. M. Hart	263
Financiering van middellange exportkredieten, door Mr. H. de Vries	264
Europese integratie in Afrika, door Drs. K. Zijlstra	268
De algemene vrachtaart in 1961, door C. Vermey	272

	Blz.
Aantekening: Drs. C. A. Klaasse over: „Monetaire en financiële aspecten van de toetreding van Groot-Britannië tot de E.E.G.”	274
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman	277
Recente publikaties	277

Financiering van middellange exportkredieten

In zijn tussentijds verslag over „Kredietverlening en Kredietverzekering”, dat in december jl. is verschenen, heeft het Centraal Orgaan voor de Economische Betrekkingen met het Buitenland met klem gepleit voor verdere uitbreiding der kredietverzekeringsfaciliteiten in ons land. Daarbij viel de nadruk zeer sterk op de figuur van de zgn. financieringskredieten, die in de laatste jaren steeds meer de aandacht heeft getrokken. Onlangs heeft Dr. W. J. Ford daar in dit tijdschrift ook een heldere beschouwing aan gewijd ¹⁾, welke overigens in de eerste plaats beoogde, de noodzaak ener internationale coördinatie van de richtlijnen op het stuk van verzekering van financieringskredieten in het licht te stellen. In zijn artikel beklemtoont Dr. Ford meermalen, dat de financiering van exportkredieten die een langere looptijd hebben dan 5 jaar, eigenlijk niet door de exporterende ondernemingen behoort te worden gedragen. Het wil mij voorkomen, dat dit gezichtspunt in Nederland helaas niet algemeen wordt gedeeld ²⁾. Het is daarom wellicht niet overbodig, op dit onderwerp nog eens terug te komen.

Voor kapitaalgoederen en professionele apparatuur plachten overzeese importeurs zich vroeger de benodigde vreemde valuta te verschaffen door (direct of indirect) geld op te nemen in het land van levering — of in de Londense City, zolang het pond sterling een ongeschokte reputatie als internationaal betaalmiddel genoot. In de jaren dertig is aan deze financieringsmethode een-eind gekomen — eerst door de algemene malaise, en daarna door de versplintering van de internationale economie in hoog ommuurde nationale blokken. Na de tweede wereldoorlog kwam daar nog bij, dat — althans in Europa — de beschikbare middelen binnenslands voor herstel en wederopbouw niet konden worden gemist.

In de ontstane leemte werd toen voorzien door het middellange leverancierskrediet. Buitenlandse importeurs die niet tot contante betaling van kapitaalgoederen en professionele apparatuur in staat waren, gingen steeds vaker bedingen dat de leverancier voor een gedeelte van de koopprijs uitgestelde betaling zou aanvaarden ³⁾. Van het standpunt van de kredietverlenende exporteur was het daarbij in zekere zin onverschillig, of de reden van zulk betalingsuitstel daarin was gelegen, dat zijn afnemer zelf de benodigde kasmiddelen eerst na verloop van tijd zou kunnen opbrengen, dan wel de benodigde buitenlandse valuta op grond van monetaire restricties en/of tekorten niet op éénmaal kon overmaken.

¹⁾ „Exportkredietverzekering: hulpmiddel of wapen?” in „E.-S.B.” van 17 januari 1962, no. 2320, blz. 52-54.

²⁾ Dr. A. de Jong: „De financiering van het middellange exportkrediet voor kapitaalgoederen” (Deventer/Antwerpen 1960) maakt impliciet onderscheid tussen de kredietverlening en de financiering. Z.i. kan het exporterende bedrijfsleven de financiering van het middellange goederenkrediet in het algemeen niet uit eigen middelen opbrengen, zodat het daarvoor bij banken herfinanciering moet vinden (t.a.p., blz. 62-64 en 100-105); anderzijds acht hij het onvermijdelijk, dat de kredietverlening juridisch geschiedt door de leverancier aan de afnemer (t.a.p., blz. 31-32).

³⁾ Vgl. voor de hier geschetste ontwikkeling ook Dr. A. de Jong t.a.p., blz. 23-26.

De kwintessens van onderstaand betoog is, dat de ontwikkeling van de internationale handel in kapitaalgoederen en professionele apparatuur met zich heeft gebracht, dat deze sector op middellange termijn pleegt te worden gefinancierd. De trend gaat in de richting, dat het daarmede gemoeide financieringsprobleem niet langer ten laste van de exporterende ondernemingen behoort te worden gebracht, doch door financiële instellingen moet worden opgelost. *Conditio sine qua non* is dan echter, dat van overheidswege dekking van de kredietrisico's voor zulke financieringskredieten mogelijk moet worden gemaakt.

Uit een oogpunt van risicodekking was dit verschil echter wel belangrijk. Immers, zelfs indien een buitenlandse afnemer een prima bank in eigen land tot afgifte van een betalingsgarantie aan de leverancier kon bewegen, bleven er aanzienlijke risico's over op het monetaire en het politieke vlak, die voor een exporterende onderneming bij uitzondering wel eens aanvaardbaar kunnen zijn, doch stellig niet als regel voor een aanzienlijk deel van haar omzet.

Zoals bekend, zijn in de meeste landen met sterke exportbelangen door — of met ruggesteun van — de betrokken nationale overheden, faciliteiten geschapen om de exporterende ondernemingen dekking dezer risico's mogelijk te maken. Hoe dit juridisch in elk land is verwezenlijkt, doet hier nu niet ter zake. Hoofdzaak is, dat overal een zelfstandig lichaam — soms een overheidsorgaan, meestal in de rechtsvorm van een naamloze vennootschap — bemand met deskundig en ervaren kredietverzekeringspersoneel, het assurantie-technische werk verzet, terwijl de risico's doorgaans geheel of grotendeels voor rekening van de staat komen. Mede doordien wij sinds de laatste wereldoorlog bijna voortdurend in een opgaande conjunctuur hebben geleefd, heeft dit stelsel, bedrijfseconomisch gezien, tot dusverre overal bevredigend gewerkt. De ondernemers hebben hun dekking genoten en de kredietverzekeraars hebben niet met verlies afgesloten.

Belangrijk is in dit verband, dat in de meeste landen het dekkingsstelsel tegen politieke en transfer-risico's werd opgebouwd in aansluiting aan de reeds bestaande assurantie-organisatie voor de dekking van kredietrisico's in het commerciële vlak. Dit verraadt namelijk een karakteristiek uitgangspunt: dat men de hele problematiek principieel vanuit een goederegezichtspunt benaderde. Anders gezegd: men beschouwde de kredietverzekering als een instrument ter bevordering van de export en niet van de financiering van een stuk internationale goederenhandel.

Door dit uitgangspunt is de financiering van het middellange exportkrediet dan ook jarenlang gezien als een zaak die in beginsel alleen de exporteurs regardeerde. Het gevolg was dat de exporterende ondernemingen allengs belast raakten met dikwijls belangrijke posten uitstaande vorderingen op buitenlandse afnemers, waarvoor zij meestal wel accommodatiekredieten van banken konden opnemen,

maar die als zodanig toch in haar balansen bleven staan. Vooral in West-Duitsland kwam dit probleem in wat simplistische vorm naar voren in de roep om „Forfaitierung” van exportvorderingen: het scheppen dus van faciliteiten om deze vorderingen à forfait — uiteraard tegen een matig disconto — aan financiële instellingen over te doen.

Toen eenmaal de kredietverlening als financieringstaak aan de exporterende ondernemingen toeviel, was het ook alleszins begrijpelijk dat deze haar als een onderdeel van haar commerciële tactiek gingen hanteren. Toen daaruit in het begin van de jaren vijftig een wedloop in krediettermijnen ontstond, is daaraan — zoals bekend — paal en perk gesteld doordat de Berner Unie, waarin de voornaamste kredietverzekeringsinstellingen zijn verenigd, een krediettermijn van 5 jaar na gemiddelde leveringsdatum voor kapitaalgoederen als maximaal verzekeraar aanmerkten.

Dat daarbij een principiële fout werd gemaakt; is eerst betrekkelijk laat ingezien. Langzamerhand werd namelijk duidelijk, dat de tendentie naar steeds langere krediettermijnen niet alleen voortkwam uit concurrentie tussen exporteurs enerzijds en uit de onderhandelings tactiek der overzeese afnemers anderzijds, maar een reële economische behoefte van de afnemerslanden — immers vooral ontwikkelingslanden — weerspiegelde ⁴⁾. Daarbij kwamen achtereenvolgens twee verschillende gezichtspunten naar voren.

Het eerst schijnt men gewaar te zijn geworden, dat in vele gevallen een aflossingsschema van niet meer dan 5 jaar voor kapitaalgoederen en professionele apparatuur ten onrechte geen rekening houdt (a) met het bedrijfseconomisch aspect van de reproductieperiode der aangeschafte goederen, noch (b) met het (ten dele macro-economisch) aspect dat de aflossing — in vreemde deviezen — moet worden verdiend uit de deviezenopbrengst resp. -besparing die uit de aanschaffing der goederen resp. de voortschrijdende economische expansie voortvloeit. Deze aspecten zijn in dit tijdschrift duidelijk aan de orde gesteld door Mej. Drs. T. Faber ⁵⁾. Bezien in het licht van deze criteria is een kredietlimiet van 5 jaar uiteraard in geen enkel opzicht te verdedigen; aan de andere kant is het echter opmerkelijk, dat ook bij deze kritiek nog steeds wordt uitgegaan van het goederengezichtspunt.

In de tweede helft van het afgelopen jaar trad een nieuw gezichtspunt naar voren. Internationale monetaire autoriteiten stelden vast, dat de schuldenlast van tal van landen een steeds ongunstiger samenstelling begint te vertonen: de gemiddelde looptijd van de totale uitstaande schuld wordt namelijk steeds korter of — wat hetzelfde is — het percentage schulden die in de eerstvolgende vijf jaren vervallen, wordt steeds groter. Met haast mathematische

⁴⁾ Aldus ook het Centraal Orgaan in zijn bovenaangehaald „Tussentijds Verslag (Kredietverlening en Kredietverzekering)”, blz. 11-12. Vgl. verder o.m. Dr. A. de Jong t.a.p., blz. 65-82.

⁵⁾ „Juiste termijnen voor exportkredietverzekering” in „E.-S.B.” van 7 oktober 1959, no. 2204, blz. 802-805.

zekerheid laten zich voor die landen dan ook in de naaste toekomst betalingsbalanscrises voorspellen. Dit gezichtspunt is met grote nadruk in september jl. aan de orde gesteld door de heer Eugene Black, president van de Wereldbank. Van de zijde van het I.M.F. is er eveneens op gewezen, dat men in de naaste toekomst zal moeten overgaan tot het toestaan van veel langere aflossingstermijnen: tot 20 jaar voor kredieten wegens geleverde goederen, en tot 50 jaar voor ontwikkelingsleningen.

Het ligt voor de hand te veronderstellen, dat de ongunstige trend in de samenstelling van de schuldenlast van bovenbedoelde landen in belangrijke mate, zo niet merendeels, zal moeten worden toegeschreven aan de fatale limiet van 5 jaar voor verzekeraar leverancierskrediet. Daardoor immers werden landen, die zich genoopt zagen hun infrastructuur en hun produktie-outillage versneld tot ontwikkeling te brengen, in vele gevallen gedwongen tot het aanvaarden van financieringsschema's die in het geheel geen rekening houden met een macro-economische prognose van de werkelijke betalingscapaciteit die het land in het kader van zijn economische groei zal kunnen ontwikkelen.

Intussen was al voor enige jaren een toenemende weerstand in de overzeese afnemerslanden te bespeuren tegen de vijfjaarslimiet van de Berner Unie. In 1957 kon het nog gebeuren dat een Zuidamerikaans land, na aanvankelijk de eis te hebben gesteld dat bepaalde goederen niet in het buitenland mochten worden aangeschaft tenzij op krediet met een looptijd van ten minste 8 jaar, deze eis moest laten vallen omdat deze kredieten niet verzekeraar waren en er om die reden een leveranciersstaking optrad. Kort daarop zette de tendentie toch door. En het is interessant waar te nemen, dat ook in dit vlak — van de praktische exporthandel — het inzicht begon baan te breken, dat de problemen in wezen met financiële methoden moesten worden opgelost.

Het waren de Duitsers die als eersten het probleem systematisch ter hand namen. Zonder twijfel telde bij hen primair de behoefte om onder de vijfjaarslimiet van de Berner Unie uit te komen: hun steeds groeiende export van kapitaalgoederen noopte daartoe. Eerder had men daartoe reeds gegrepen naar het middel van de „government-to-government loans” ⁶⁾, waarop de regels van de Berner Unie — die immers de kredietverzekeringsinstellingen zelf binden — niet geacht werden van toepassing te zijn ⁷⁾. In het kader van zulke kredieten tussen regeringen

⁶⁾ Op 7 mei 1958 deed Minister Erhard de befaamde toezegging aan de Verenigde Arabische Republiek, goederenkredieten met looptijden tot 10 jaar te garanderen. De reacties daarop uit andere, bij de Berner Unie aangesloten landen waren niet vriendelijk. Nadien vonden dergelijke toezeggingen meestal plaats in het kader van intergouvernementele kredieten, en wel voornamelijk jegens ontwikkelingslanden. Vgl. de bijlage bij het eerder genoemde Tussentijds Verslag van het Centraal Orgaan, blz. 31 e.v.

⁷⁾ De Berner Unie aanvaardde deze interpretatie begin juni 1958 op haar congres in Venetië, ofschoon zij er bij die gelegenheid toch nog op aandrong, ook bij zulke kredieten de limiet van 5 jaar zoveel mogelijk in acht te blijven nemen.

(I. M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

vond aldus een splitsing tussen leverantie en financiering plaats; deze methodiek werd verder ontwikkeld voor kredietconstructies waarbij niet de leverancier noch de overheid, doch een bank of andere financiële instelling het krediet verleende.

Aldus ontstond in West-Duitsland de figuur van het zgn. „Finanzkredit”, waarbij de leverancier dus na voltooiing van zijn contractuele prestaties betaling ontvangt — behoudens een klein part waarvoor hij zelf aan de financiering moet blijven deelnemen —, terwijl de aflossingen en rentedienst direct tussen bank en afnemer/debiteur plaatsvindt. Aangezien de regels van de Berner Unie slechts betrekking hebben op leverancierskredieten, kwam op deze wijze de weg vrij voor een nieuw type van kredietverzekering — voor financieringskredieten — dat niet aan de vijfjaarslimiet was onderworpen. De Westduitse kredietverzekeringsinstelling „Hermes” was sinds einde 1959 gemachtigd om zulke financieringskredieten in verzekering te nemen ⁸⁾. De formulering van de desbetreffende algemene verzekeringsvoorwaarden heeft echter nog twee jaar in beslag genomen en werd eerst in de nazomer van 1961 voltooid.

Het baanbrekende element in deze ontwikkeling was, dat de middellange (en lange) kredietverlening voor buitenlandse goederenaankopen nu formeel in de financiële sector kwam te liggen. Het is uiteraard niet zeker — en trouwens moeilijk in concreto te achterhalen — of de Duitse exportindustrie het „Finanzkredit” (zeker in de eerste tijd) niet heeft gebruikt als een façade waarachter zij zich kon veroorloven de vijfjaarslimiet van de Berner Unie te overschrijden. Praktisch zal stellig in vele gevallen de bank, die formeel als kredietgeefster aan de buitenlandse afnemer optrad, feitelijk als agente van de exporteur hebben gehandeld. Aan de andere kant staat vast, dat Westduitse bankconsortia ook zelfstandige initiatieven in deze sector hebben ontplooid.

Toch kan men niet zeggen, dat het bij Hermes verzekerde „Finanzkredit” een grote vlucht heeft genomen ⁹⁾. Verschillende factoren dragen daartoe bij. Het ligt weinig in de aard van het Duitse bankbedrijf, een actieve acquisitie van financieringen t.b.v. buitenlandse cliënten te entameren. Anderzijds houdt de hoogst actieve Duitse exportindustrie de relaties met haar afnemers liefst in eigen hand, terwijl die bij toepassing van het financieringskrediet naar de banken dreigen over te gaan.

Doch het door de Duitsers ontworpen stelsel heeft aanstekelijk gewerkt ¹⁰⁾. Op 12 april 1961 kondigde Minister Maudling aan, dat het Britse Export Credit Guarantee Department een nieuw polistype had ontworpen, de zgn. „Finance Guarantee”. Deze zou 100 pCt. dekking verlenen aan banken en andere financiële instellingen voor door dezen verstrekte leningen aan overzeese afnemers/

⁸⁾ Vgl. het jaarverslag over 1959 van de Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V., blz. 7.

⁹⁾ In het voorjaar van 1961 publiceerde de bekende bankier H. Osterwind in het „Zeitschrift für das gesamte Kreditwesen” (blz. 282-283) een opstel waarin hij betwijfelde of het „Finanzkredit” een grote rol zou gaan spelen in de Westduitse uitvoerhandel. In september 1961 uitte Dr. K. Dohrn van de Kreditanstalt für Wiederaufbau zich in gelijke geest op de 13de internationale bank-zomercursus; vgl. „Trends in Bank Credit and Finance” (‘s-Gravenhage 1961), blz. 46.

¹⁰⁾ In Nederland had het voor de hand gelegen, het indertijd aan de Verenigde Arabische Republiek aangeboden krediet van f. 50 mln. op deze wijze op te tuigen. Kredietverzekering op een formeel financieringskrediet was echter principieel niet beschikbaar.

debiteuren met een looptijd van meer dan 5 jaar ¹¹⁾.

Sindsdien zijn deze „Finance Guarantees” reeds verscheidene malen afgegeven, en er is alle reden te veronderstellen dat de daarmee aan de Britse banken beschikbaar gestelde dekking door deze zal worden benut bij het uitbreiden van haar portefeuille buitenlandse kredieten. Anders dan bij de Westduitse banken, staat vele Britse banken een net van buitenlandse affiliaties ten dienste dat voor de lokale acquisitie kan worden ingezet.

Eind oktober 1961 heeft de Export-Import Bank of Washington nu ook een dergelijk systeem in het leven geroepen ¹²⁾. Amerikaanse banken die exporttransacties financieren zonder participatie van de ExIm-Bank, kunnen van deze dekking ontvangen voor de politieke en inconvertibiliteitsrisico's over dat gedeelte van de betreffende vorderingen op buitenlandse afnemers/kredietnemers, waarover zij de insolventierisico's voor eigen rekening nemen. (De exporterende onderneming moet echter voor 15 pCt. in het uitstaand saldo blijven participeren, en de afnemer moet bij levering in totaal ten minste 10 pCt. van de vordering hebben voldaan).

Deze „Export Guarantees to Financial Institutions” zijn natuurlijk naar analogie van de Britse „Finance Guarantees” ontworpen. Van de directe garanties die de ExIm-Bank aan exporteurs verstrekt, wordt naar verhouding weinig gebruik gemaakt, daar de betreffende faciliteiten onvoldoende bekendheid blijken te genieten. Inschakeling van de banken kan er dan ook toe leiden, dat belanghebbenden de weg naar kredietverzekering gemakkelijker leren vinden ¹³⁾; voor zover daardoor het totale exportkredietvolume mocht stijgen, zou dit dus voor het merendeel voor rekening van banken plaatsvinden.

De hier kort geschetste nieuwe methodieken in West-Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, en de Verenigde Staten ¹⁴⁾ maken het waarschijnlijk, dat met betrekking tot de financiering van het middellange exportkrediet een nieuwe periode aanvangt. Weliswaar blijven deze faciliteiten in West-Duitsland en Groot-Brittannië voorshands beperkt tot kredieten met looptijden boven de 5 jaar, maar er is toch een trend waarneembaar, om het exportkrediet meer dan tot dusverre als een financieringsvraagstuk te zien. Het lijkt geen twijfel, dat daarmee een gezonde terugkeer naar meer normale verhoudingen gepaard kan gaan.

De financieringsvormen die tot de jaren dertig werden toegepast, werden toen onbruikbaar als gevolg van een steeds toenemende verzwarende van de risico's van insolventie, inconvertibiliteit en politieke moeilijkheden. Nadat

¹¹⁾ Zie bijlage „Tussentijds Verslag”, blz. 24.

¹²⁾ In de bijlage van het „Tussentijds Verslag” van het Centraal Orgaan kon deze dekkingsvorm uiteraard niet meer worden vermeld.

¹³⁾ Parallel met de „Export Guarantees to Financial Institutions” werd gelijktijdig een regeling getroffen met een aantal grote assurantiemaatschappijen. Op basis daarvan kunnen deze polissen afgeven, die de politieke en insolventierisico's gezamenlijk dekken — de laatste voor gemeenschappelijke rekening van ExIm-Bank en particuliere assurateurs, de eerste geheel voor rekening van ExIm-Bank. Ook hier dus een poging om de kredietverzekering via particuliere kanalen te populariseren. Financiering is daar natuurlijk niet bij inbegrepen.

¹⁴⁾ De Fransen schijnen er weinig behoefte aan te hebben, het leverancierskrediet voor de langere termijnen te vervangen door financieringskrediet. Ten dele ligt dit aan de structuur van de Franse exportfinanciering op middellange en lange termijn, die al sinds jaren op de overheid wordt afgewenteld. Vgl. bijlage „Tussentijds Verslag”, blz. 11 en Dr. Ford, t.a.p. blz. 54.

met behulp van overheidsgaranties een dekkingsmogelijkheid voor die risico's was gecreëerd, trad het exporteurskrediet daarvoor in de plaats; banken en andere financiële instellingen toonden er trouwens — wegens gebrek aan middelen enerzijds, en de grote binnenlandse kredietvraag anderzijds — maar weinig belangstelling voor. Nu het erom gaat, ook voor langere looptijden dan 5 jaar kredietfaciliteiten mogelijk te maken, kan voor de financiering daarvan de medewerking van financiële instellingen onmogelijk worden gemist — en wel niet, als tot dusverre, alleen in de vorm van accommodatiekrediet ¹⁵⁾. Thans dient te worden gestreefd naar financiering van de aankoop door de buitenlandse afnemer, in plaats van de verkoop door de binnenlandse exporteur.

Gezien de internationale ervaring van het Nederlandse bankwezen mag worden aangenomen, dat het niet ongenegen zou zijn deze financieringsfunctie te vervullen, mits daarbij geen, voor particuliere instellingen onaanvaardbare, risico's behoeven te worden genomen. Terecht heeft dan ook het Centraal Orgaan op de noodzaak gewezen, dat voor de dekking van kredietrisico's van vorderingen van Nederlandse financierende instellingen op buitenlandse debiteuren een nieuw type polis dient te worden ontwikkeld ¹⁶⁾. Dit zou het uitgangspunt kunnen worden van een ontwikkeling, waarbij de financiering van het middellange tot lange ¹⁷⁾ exportkrediet wederom kan terugkeren

¹⁵⁾ In Nederland en Engeland kan dit laatste ook direct jegens de financierende bank door kredietverzekering worden gedekt, evenwel met regres op de exporteur (a) voor zijn eigenrisico-percentage en (b) voor reclames wegens ondeugdelijke levering.

OPRICHTING VAN HET NEDERLANDS INSTITUUT VAN ECONOMISTEN

De vijf in Nederland bestaande verenigingen van aan economische faculteiten en hogescholen afgestudeerde economen zijn overgegaan tot de oprichting van het Nederlands Instituut van Economen. Het NIVEC stelt zich ten doel de bevordering van de economische wetenschappen, de behartiging van de ideële en materiële belangen van zijn leden, alsmede de versterking van de banden tussen de erkende verenigingen van economen in Nederland.

Het NIVEC neemt alle activiteiten van de oude Contact-Commissie over, w.o. de organisatie van een jaarlijkse landdag, de uitgifte van een adreslijst van economen en activiteiten in internationaal verband. Daarnaast zal het NIVEC nieuwe activiteiten entameren, zoals de organisatie van plaatselijke wetenschappelijke bijeenkomsten en de instelling van studiegroepen vooral met nadruk op vakbelangen, terwijl tevens door het NIVEC een eigen orgaan zal worden uitgegeven.

Het Bestuur bestaat uit 15 leden, t.w. 3 van elk der 5 constituerende verenigingen. Het secretariaat is voorlopig gevestigd te: Lijsterlaan 80, Bussum, tel. (02959) 1 11 66.

bij die instellingen, die daartoe functioneel eerder geroepen en geutiliseerd zijn dan exporterende ondernemingen, die haar middelen voor andere doeleinden behoren te besteden. Een dergelijke ontwikkeling zou waarschijnlijk ook de kwaliteit der kredietgeving op dit terrein ten goede komen.

Helaas schijnt de regering hier nog weinig voor te gevoelen. In de Memorie van Antwoord, die de Eerste Kamer ontving op haar voorlopig verslag over de begroting 1962 van het Departement van Financiën en die zij op 22 februari jl. publiceerde, deelt Minister Zijlstra mede, niet voornemens te zijn garanties voor financieringskredieten te verstrekken, die het kader van de afspraken der Perner Unie te boven zouden gaan ¹⁸⁾. Dat de Minister op dit terrein internationale coördinatie nastreeft, lijkt mij vanzelfsprekend ¹⁹⁾. Onlogisch is echter, dat dit wordt gemotiveerd met het inflatiegevaar, de vergroting van de risicolast van de Staat, en bezorgdheid voor een te grote schuldenlast voor het bedrijfsleven. Dat zijn louter defensieve argumenten die geen rekening houden met de gewijzigde constellatie. Het middellange goederenkrediet wordt miskend indien men er hoofdzakelijk een acquisitie-instrument van de exporthandel in ziet; geleidelijk is het uitgegroeid tot een normale financieringswijze voor de aanschaffing van kapitaalgoederen en professionele apparatuur. De consequentie is dat het dan op andere leest moet worden geschoeid, en wel door het werkelijk te behandelen als een financieringsvorm t.b.v. een stuk internationale goederenhandel, waarvan de importantie duidelijk toeneemt.

Het is dan ook te hopen dat de regering de door het Centraal Orgaan gesignaleerde behoefte alsnog zal erkennen, en de totstandkoming van een dekkingsvorm voor financieringskredieten zal bevorderen.

Geldro

Mr. H. DE VRIES.

¹⁶⁾ Uiteraard dient zulk een polis clausules te bevatten die voorkomen dat, langs de omweg van dekking der betalingsrisico's op de kredietnemer, in feite het risico van ondeugdelijke levering door de binnenlandse exporteur wordt gedekt. De Britse en Westduitse verzekeringsvoorwaarden houden op dit punt eveneens voorzieningen in.

¹⁷⁾ Daarbij worde intussen niet over het hoofd gezien, dat krediettermijnen boven de 5 jaar bezwaarlijk passen in het normale Nederlandse bankbeleid. Instellingen als de Export-Financierings-Maatschappij, de Maatschappij voor Middellang Krediet, de Maatschappij voor Crediet op Vaste Termijn e.d. kunnen in dit kader echter wel een rol van betekenis spelen. Voor de termijnen boven de 10 jaar (die overigens voor ons land nog nauwelijks actueel schijnen te zijn) zouden middelen van institutionele beleggers moeten worden aangetrokken, zoals dit ook in Engeland is geschied. Zie in dit verband Dr. A. de Jong, t.a.p. blz. 108-121.

¹⁸⁾ Daarbij wordt overigens een merkwaardig onderscheid gemaakt tussen financieringskredieten resp. -leningen die hulp aan ontwikkelingslanden beogen en zulke waarbij het commerciële doel op de voorgrond staat. De laatste jaren is echter gebleken, dat het middellange krediet juist door de ontwikkelingslanden dringend benodigd wordt voor hun versnelde industrialisatie en economische modernisering. Zo ergens de leuze „hulp aan ontwikkelingslanden” zin heeft, dan toch zeker in verband met de leverantie van kapitaalgoederen en professionele apparatuur, die immers bovendien meestal gepaard gaat met het verstrekken van praktische technische hulp. Onze grote industriële concurrenten hebben dat allang begrepen.

¹⁹⁾ Het zou m.i. echter wel onbevredigend zijn, indien zou worden *gewacht* totdat bepaalde spelregels inzake deze vorm van kredietverzekering in internationaal verband zullen zijn aanvaard. Het eerder aangehaalde artikel van Dr. Ford bevat een suggestie in die richting, die weinig past in een voortvarend exportbeleid als door het Centraal Orgaan bepleit.

Toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de E.E.G. impliceert het vinden van een oplossing voor de verhouding tussen de Afrikaanse gebieden, die tot het Britse Gemenebest behoren en die, welke met de E.E.G. geassocieerd zijn. Op het gebied van de associatie met Afrikaanse landen is een veelomvattende economische politiek van de Europese Gemeenschap in voorbereiding. Deze verschilt in vele opzichten van de regelingen in de Engels georiënteerde gebieden. In dit artikel worden deze verschillen onderzocht; tevens wordt nagegaan welke overbruggingsmogelijkheden er bestaan. Schrijver hoopt dat het schip van de E.E.G. zal oploeven wanneer de Engelsen moeilijkheden hebben om op te lopen. Dit geldt in het bijzonder voor de associatie met Ghana, Nigéria en de Oostafrikaanse landen van het Gemenebest. Tevens hoopt hij, dat de met de Gemeenschap geassocieerde Afrikaanse staten een tegemoetkomende houding zullen tonen. Mochten Ghana en Nigéria niet door de wind willen gaan, dan zou het niettemin verstandig zijn tijdelijke oplossingen te aanvaarden, zoals tariefcontingenten op basis van „comparable outlets”.

Europese integratie in Afrika

Het Engelse voornemen om toe te treden tot de gemeenschappelijke markt heeft reeds vele tekenpennen in beweging gebracht. Een aanschouwelijke voorstelling werd door „The Economist” gegeven in de vorm van een doolhof, waarin twijfelplaatsen de namen Landbouw, Commonwealth en Vrijhandelszone dragen. Van continentale zijde schijnt een maritiem beeld afkomstig te zijn, dat het E.E.G.-schip voorstelt met alle zeilen in top. Men zou nieuwe bemanningsleden blijde opnemen, maar deze zouden aan boord moeten komen zonder dat het schip de zeilen mindert. Dit zou de navigatiekunst van de Engelsen wel eens op een zware proef kunnen stellen. Voor een gunstige uitslag lijkt het ons dan ook noodzakelijk, dat — we blijven in het scheepsjargon — het schip van de Zes wat zal willen oploeven, zonder daarbij overstag te gaan, wanneer Harer Majesteits sloep moeilijkheden heeft om op te lopen.

Er is reeds vaak op gewezen, dat deze moeilijkheden vooral dreigen te komen van de zijde van enkele schepen, die niet tot elke prijs in het Engelse kielzog zullen blijven meevaren. Inderdaad zullen de problemen, die het Gemenebest betreffen, van beide partijen aanpassingsvermogen eisen, niet in het minst wat de juridische regeling van de belangen van landen als Nieuw-Zeeland, Canada en Australië betreft. Wijst men de vorm van associatie met deze landen af dan zullen de exporten van zuivelproducten, graan en vlees op andere wijze verzekerd moeten worden. Het middel van tariefcontingenten, eventueel met contracten op lange termijn gecombineerd, is wellicht het meest aangewezen.

Dan zijn er de textielproducten van „cheap-labour-countries” als India en Hongkong, die in het Verenigd Koninkrijk een belangrijke markt vinden en wier positie zal moeten worden geregeld.

Tenslotte zal men een oplossing moeten vinden voor de verhouding tussen de Afrikaanse gebieden, die tot het Britse Gemenebest behoren en zij, die met de E.E.G. geassocieerd zijn. Op het gebied van de associatie met Afrikaanse landen is een veelomvattende economische politiek van de Europese Gemeenschap in voorbereiding,

die in vele opzichten verschilt van de regelingen in de Engels georiënteerde gebieden.

In dit artikel worden deze verschillen onderzocht en wordt tevens nagegaan welke overbruggingsmogelijkheden bestaan.

Ghana — een voorbeeld.

Dr. Kwame Nkrumah, de osagyefo, oftewel zegenrijke leider, van Ghana heeft kort geleden verklaard, dat de voormalige Franse gebieden in tropisch Afrika nog altijd onderworpen zijn aan imperialisme en kolonialisme en dat de leiders ervan „puppets” zijn. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat Ghana de onderhandelingen tussen het Verenigd Koninkrijk en de E.E.G. met gemengde gevoelens beziet. Immers, een gunstige uitslag zal voor een land als Ghana ingrijpende gevolgen met zich brengen. In 1956 ging 63 pCt. van de uitvoer van Ghana naar de landen van de E.E.G. en het Verenigd Koninkrijk; daarvan bestond het grootste deel uit cacao. In het Verenigd Koninkrijk heeft Ghana als lid van het Gemenebest enige preferentie voor dit produkt, terwijl het in de E.E.G. evenmin in een ongunstige positie verkeert. Met uitzondering van Frankrijk had het tot voor kort immers een even hoge tariefmuur te overwinnen als de met de Zes geassocieerde gebieden. Met name in Duitsland en Nederland, de belangrijkste afnemers van Ghanese cacao, ondervond het geen discriminatie.

Hoe zou de situatie zich ontwikkelen, wanneer het Verenigd Koninkrijk tot de E.E.G. zou toetreden? Er zijn twee mogelijkheden: Ghana blijft buiten de nieuwe Gemeenschap of het wordt geassocieerd lid.

In het eerste geval zal de Ghanese cacao aan het eind van de overgangsperiode met het gemeenschappelijk buitentarief belast worden, terwijl de met de E.E.G. geassocieerde landen vrije toegang tot de markt zullen genieten. Bovendien zou dit niet alleen voor de markt van de Zes gelden, maar tevens voor het Verenigd Koninkrijk, tenzij uitzonderingsregelingen worden getroffen. Wij herinneren eraan, dat het buitentarief van de E.E.G. voor

cacao is vastgesteld op 9 pCt. Het is mogelijk, dat onderhandelingen een verlaging met zich brengen, maar de nadelen voor Ghana zouden ernstig blijven. In dit verband dient er tevens op gewezen te worden, dat Ghana niet zou profiteren van de egalisatiefondsen, produktiefondsen en investeringsfondsen, die voor de met de E.E.G. verbonden landen waarschijnlijk zullen worden ingesteld. Dit alles zou de ontwikkeling der laatste jaren, afname van de cacao- en koffieproductie van Ghana en toename in Kameroen en Ivoorkust, wel eens kunnen versnellen.

Wil Ghana deze gang van zaken vermijden, dan zal het een associatie-overeenkomst moeten tekenen en nolens volens met de „puppets” moeten samenwerken. Het is overigens de vraag of de „puppets” gesteld zullen zijn op deelname van Ghana, nu de preferentiële markt hen zo'n gunstige kans op verhoging van de welvaart biedt.

Ghana is slechts een voorbeeld van de moeilijkheden, die men bij de onderhandelingen met het Verenigd Koninkrijk kan verwachten wanneer de tropische produkten ter sprake komen. Voor andere landen dan Ghana en voor andere produkten dan cacao zijn de problemen vaak minder duidelijk. Zij komen het best naar voren bij een behandeling van de marktstelsels, die in beide invloedssferen bestaan.

Het Franse systeem.

De met Frankrijk verbonden „pays et territoires d'outre mer” beslaan, samen met de voormalige Belgische en Italiaanse koloniën, het grootste gedeelte van West- en Midden-Afrika. Het zijn vaak kleine landen, die op de uitvoer van enkele produkten aangewezen zijn. Zo bestaat de uitvoer van Ivoorkust voor 80 pCt. uit koffie en cacao, vormen bananen 60 pCt. van de uitvoer van Somalieland en valt of staat de handel van Senegal, Soedan en Niger met de uitvoer van aardnoten.

Het is duidelijk, dat een vrije doorwerking van de prijsfluctuaties op de wereldmarkt dergelijke landen ernstig in hun ontwikkeling zou belemmeren. Bij deze prijzen is een daling van 10 tot 15 pCt. in een jaar niet ongewoon en het is begrijpelijk, dat men, bij gebrek aan regelingen voor de gehele wereld, getracht heeft zelf de onaangename gevolgen op te vangen.

In de voormalige Franse gebieden bestaan dan ook allerwegen vereveningsfondsen, naar produkten en gebieden ingedeeld. Theoretisch berust de werking van zo'n fonds op een middenprijs, die in de hoogconjunctuur evenveel overschreden wordt door de wereldmarktprijzen als deze er onder blijven in de laagconjunctuur. De producent ontvangt een gestabiliseerde prijs en staat bij hoge wereldmarktprijzen het verschil aan het fonds af. Anderzijds past het fonds bij wanneer de conjunctuur voor de grondstoffenmarkt ongunstig is. Praktisch levert de vaststelling van een middenprijs evenwel grote moeilijkheden op. In vele gevallen leiden de berekeningen tot een overschatting, zodat het fonds op de duur veel meer uitgeeft dan het ontvangt. Dit nu is ook het geval bij vele stabilisatiefondsen in het Franse Gemeenebest. In feite ontvangen de producenten op de lange termijn een subsidie uit Franse fondsen.

Directe steun wordt ook op andere wijze verleend: er bestaan bijv. premies op de aanplant van cacao- en koffieplanten en hoge subsidies op katoen. Tabak en suiker worden door de Franse staatsmonopolies afgenomen.

Ook op indirecte wijze wordt de produktie der ge-

associeerde Afrikaanse staten beschermd en wel door de invoer van voortbrengselen van andere herkomst in Frankrijk moeilijk te maken. Terwijl op produkten uit de „pays et territoires d'outre mer” geen invoerrechten worden geheven, zijn de tarieven tegenover andere tropische landen vaak zeer hoog en in de meeste gevallen worden zij aangevuld door kwantitatieve beperkingen.

Het Engelse systeem.

De met Engeland verbonden landen in West- en Midden-Afrika beslaan een kleinere oppervlakte dan de voormalige Franse en Belgische bezittingen, maar hun bevolkingsgetal is aanmerkelijk hoger. Zo heeft Nigeria, de reus in tropisch Afrika, alleen meer inwoners dan alle met Frankrijk verbonden Afrikaanse landen samen.

Het wel en wee van de Afrikaanse leden van de Commonwealth hangt vaak evenzeer van enkele uitvoerprodukten af als in de voormalige Franse gebieden. Ghana voert voornamelijk cacao en hout uit, evenals Nigeria, dat tevens een niet onbelangrijke export van plantaardige olie en bananen heeft. De welvaart der Oost-Afrikaanse landen, Kenya, Uganda en Tanganyika, hangt in belangrijke mate van de uitvoer van koffie en voorts van thee en plantaardige olie af.

Evenals in de met Frankrijk verbonden landen heeft men zich tegen de gevolgen van prijsfluctuaties op de wereldmarkt trachten te beschermen door het instellen van stabilisatiefondsen, zoals de „marketing boards” voor plantaardige oliën in West-Afrika en de „cocoa marketing board” in Ghana. In tegenstelling tot de „caisses de stabilisation”, die vaak in feite subsidies verlenen, zijn de „marketing boards” in vele gevallen instrumenten tot belastingheffing. In Ghana overtreffen de prijzen, die de producenten voor hun cacao ontvangen, zelden 50 pCt. van de prijzen, die het „marketing board” zelf bij uitvoer verkrijgt. Ook in Nigeria bestaat in feite een uitvoerbelasting op de belangrijkste exportprodukten ¹⁾.

De bescherming, die door het Verenigd Koninkrijk aan de Afrikaanse landen van het Gemeenebest wordt verleend, is aanzienlijk minder dan in het Franse stelsel. De preferentie voor de voornaamste produkten, cacao en koffie, bedraagt met resp. 1,1 pCt. en 2,5 pCt. slechts een fractie van de tariefbescherming, die Frankrijk zijn vroegere bezittingen toekent. Voor de meeste andere voortbrengselen bedraagt de Engelse preferentie weliswaar 10 pCt. of meer, maar blijft niettemin aanzienlijk onder de Franse tarieven. Bovendien bestaat in het Engelse systeem nagenoeg geen kwantitatieve bescherming.

Dit alles verklaart waarom het prijsniveau in het Franse marktstelsel aanmerkelijk hoger ligt dan in het Engelse. Het behoeft geen betoog, dat dit verschil de besprekingen over een gezamenlijke associatie niet zal vergemakkelijken.

De nieuwe associatie-overeenkomst.

Voor het einde van dit jaar moet de nieuwe associatie-overeenkomst van de E.E.G. met de geassocieerde staten in kannen en kruiken zijn. De onderhandelingen zullen in april beginnen; het is nog niet mogelijk te zeggen hoe de bepalingen zullen uitvallen. Wel heeft de Europese

¹⁾ Zie ook „The Commonwealth and Europe”, Economist Intelligence Unit, september 1960, Londen.

Commissie aan de Ministerraad enkele overwegingen meegedeeld, die waarschijnlijk voor een groot gedeelte hun neerslag zullen vinden in de overeenkomst. Op enkele punten zal men het Franse stelsel moeten voortzetten, met name de stabilisatiefondsen en de subsidiëring van enkele produkten.

Wat de stabilisatiefondsen betreft, zou het immobiliseren van grote bedragen vermeden kunnen worden door het verstrekken van leningen wanneer de richtprijs boven de prijs van de wereldmarkt ligt, gevolgd door terugbetaling in betere tijden. Evenwel, zelfs wanneer de richtprijs op onpartijdige wijze wordt berekend is overschatting niet uitgesloten en dreigt het gevaar, dat de leningen niet op de bedoelde wijze kunnen worden terugbetaald. Het is immers niet onmogelijk, dat de prijsdaling van vele grondstoffen mede een structureel karakter draagt. Van Duitse zijde is erop gewezen, dat dit stabilisatiesysteem het bezwaar heeft de prijs als basis voor de ontwikkeling van de produktie te elimineren en tot overproduktie te leiden. Hierin schuilt een grond van waarheid, maar het is nu eenmaal moeilijk de produktie af te stemmen op een prijs, die op de korte termijn grote schommelingen vertoont en waarvan niemand het niveau op de lange termijn kent.

Men heeft het voorstel gedaan de activiteit der stabilisatiefondsen een degressief karakter te geven. Op deze wijze zou men wellicht de Scylla van de overproduktie vermijden, maar men zou steeds meer de kans lopen vast te raken op de Charybdis van een zeer instabiele handelsbalans. De Duitse voorstellen beogen dit nadeel op te heffen door een progressieve subsidiëring van projecten, die de spreiding van de economische activiteit bevorderen en op deze wijze de afhankelijkheid van een monocultuur verminderen. Ongetwijfeld is een dergelijke subsidiepolitiek aan te bevelen, maar de industrialisatie en de diversificatie van de agrarische structuur zal pas op de lange termijn zo ver gevorderd zijn dat zij de ongunstige gevolgen van een onbelemmerde prijsfluctuatie bij de basisprodukten kan opvangen. Al die tijd zullen de stabilisatiefondsen niet gemist kunnen worden. Aanvaardt men het beginsel van een degressie in de bijdragen aan deze fondsen, dan zal deze in ieder geval nauwkeurig moeten worden afgestemd op de resultaten van de spreidingspolitiek. Welnu, wanneer deze politiek succes heeft vermindert per definitie het belang der monoculturen en komt een degressie in de activiteit der stabilisatiefondsen vanzelf tot stand. Naar onze mening moet men dan ook volstaan met een periodieke herziening van de richtprijzen teneinde het gemiddelde prijsniveau op de lange termijn zoveel mogelijk te benaderen. Een geleidelijke vermindering der bijdragen aan de vereveningsfondsen lijkt ons overbodig, wanneer de spreidingspolitiek succes heeft en ongewenst, wanneer zij geen succes heeft.

Subsidies zouden, volgens de overwegingen van de Euro-

pese Commissie, moeten worden toegekend aan de producenten, die reeds nu een bijzondere bescherming genieten, dat wil zeggen niet alleen door tariefpreferentie, maar tevens door kwantitatieve beperkingen. Het betreft hier voornamelijk bananen, koffie en katoen, die dank zij deze bescherming op de Franse markt een aanzienlijk hogere prijs opbrengen dan op de wereldmarkt. In den vervolge zou aan de producenten een prijssubsidie worden toegekend ten bedrage van het verschil tussen een richtprijs en de prijs, die in de Gemeenschap geldt.

Wat de handelspolitiek betreft, zal het nieuwe stelsel waarschijnlijk uit een vrijhandelszone bestaan, waarbij de handel tussen de Gemeenschap en de geassocieerde landen in beginsel vrij is en de Gemeenschap een eigen buitentarief voor tropische produkten heeft. Over de hoogte van dit tarief bestaan verschillen van mening. De Europese Commissie heeft voorgesteld het buitentarief op bananen, cacao en koffie te halveren, maar de Franse regering schijnt het daarmee niet eens te zijn.

Het is zeer wel mogelijk, dat het nieuwe regime op sommige van deze punten een achteruitgang zal betekenen ten opzichte van de toestand van een gegarandeerde afzet tegen gegarandeerde prijzen, zoals die in het Franse stelsel bestaat. Men is het er evenwel over eens, dat het nieuwe regime in zijn geheel even grote voordelen aan de geassocieerde staten moet verlenen als thans het geval is. Welnu, enige compensatie zou worden verkregen door de bijdragen aan het investeringsfonds tot \$ 220 mln. per jaar te verhogen, bijna tweemaal zo veel als nu. Tevens zou de werkingssfeer van het fonds uitgebreid moeten worden ²⁾.

Associatie met de Afrikaanse landen van de Commonwealth?

Het zelfbeschikkingsrecht der nieuwe Afrikaanse staten uit zich in de betrekkingen met West-Europa op wat paradoxale wijze. De vroegere koloniale meesters, Frankrijk en Engeland, lijken het wel eens te zijn over de wenselijkheid van een associatie met alle vroegere Afrikaanse koloniën, maar deze geven er de voorkeur aan in het oude verband te blijven. De met de Gemeenschap verbonden Afrikaanse staten vrezen hun voordelen op de Europese markt te verliezen en de belangrijkste Afrikaanse leden van de Commonwealth duchten een te sterke binding met West-Europa.

Intussen zouden de Commonwealth-landen zeer gebaat zijn bij associatie met een vergrote Europese Gemeenschap

²⁾ In het bestek van dit artikel kunnen wij dit aspect, benevens de technische bijstand, de instellingen enz. niet verder behandelen. Voor een volledig overzicht van de overwegingen van de Europese Commissie verwijzen wij naar Drs. R. Cohen: „De E.E.G. en Afrika”, Internationale Spectator, jaargang XVI, nummer 1.

In de nieuwe associatie-overeenkomst zullen naar alle waarschijnlijkheid stabilisatiefondsen, produktiefondsen en een investeringsfonds een gewichtige plaats innemen. Het is eveneens zeer waarschijnlijk, dat deze voorzieningen bij een grootscheepse Afrikaanse associatie zullen worden voortgezet. Voor de landen van de Commonwealth zouden de afzetmogelijkheden aanzienlijk kunnen stijgen. De stabilisatie der grondstoffenprijzen zou er veel minder inspanning gaan vergen, vooral ook omdat de landen van de vergrote Gemeenschap waarschijnlijk leningen zouden verschaffen. Op deze wijze zou een eind kunnen komen aan de vreemde situatie, dat in een onderontwikkeld land miljoenen ponden sterling geïmmobiliseerd worden voor de stabilisatie van grondstoffenprijzen in plaats van gebruikt te worden voor investeringen. Voor de nog weinig ontsloten Oostafrikaanse gebieden, Kenya, Uganda en Tanganyika, zou een Europees investeringsfonds een belangrijke bijdrage tot verhoging van de welvaart kunnen leveren. Ook de denkbeelden, die zich in het Europa van de Zes op het gebied van de diversificatie van de economische activiteit ontwikkelen, zouden in voormalig Engels Afrika bevruchtend kunnen werken. Het Verenigd Koninkrijk zou, evenals de landen van de E.E.G., bij moeten dragen in de verschillende fondsen, maar het zal waarschijnlijk niet aarzelen deze prijs te betalen. Reeds in de laatste jaren was, zoals uit een mededeling van de Europese Commissie blijkt, de financiële hulp van het Verenigd Koninkrijk aan de verbonden Afrikaanse landen van dezelfde orde van grootte als de hulp van de E.E.G. aan de met haar geassocieerde Afrikaanse landen.

In een vorige paragraaf hebben wij de belangrijkste uitvoerprodukten van de Afrikaanse landen van de Commonwealth vermeld. Nagenoeg al deze produkten zouden ernstig getroffen worden wanneer het Verenigd Koninkrijk en de met dit land verbonden gebieden buiten de Gemeenschap zouden blijven. De uitvoer van cacao uit Ghana en Nigeria zou zwaar te lijden hebben onder de preferentie ten gunste van de met de Gemeenschap geassocieerde staten en dit zou zich vooral in Duitsland en Nederland doen gevoelen. Dit geldt mutatis mutandis ook voor koffie, waarbij het nadeel het grootst zou zijn voor Uganda, dat evenals de geassocieerde landen robustakoffie uitvoert. Nadelen zijn ook te vrezen voor plantaardige olie, thee, tropisch hout en waarschijnlijk voor oliëhoudende vruchten. Voor Ghana zou de kans op een expansieve aluminiumindustrie voor een groot gedeelte verkeken zijn, nadat het met grote moeite de nodige gelden bijeen heeft gekregen voor het Voltaproject en de bijbehorende aluminiuminstallatie.

Een douane-unie van de E.E.G. met het Verenigd Koninkrijk zonder associatie zou betekenen, dat al deze nadelen niet slechts voor de afzet op de markt der Zes zouden gelden, maar in beginsel ook voor de markt van het Verenigd Koninkrijk. Ook daar zouden de reeds nu geassocieerde landen een preferentie gaan genieten ten koste van de landen van de Commonwealth. Sommige van deze landen zenden echter meer dan de helft van hun uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk en het land met het laagste aandeel, Ghana, stuurt toch nog meer dan een vierde van zijn uitvoer naar het voormalige moederland.

Het aanvaarden van de jongste Amerikaanse denkbeelden zou in één slag de moeilijkheden aanmerkelijk verminderen en zou tevens enig soelaas brengen aan een andere groep landen, die we nog niet hebben behandeld. Wij bedoelen de voorstellen, die beogen alle invoerrechten

op tropische produkten op te heffen. De met de Gemeenschap geassocieerde landen zouden dan geen preferentie meer genieten, niet alleen ten opzichte van de Commonwealth, maar evenmin ten opzichte van Zuid-Amerika. Landen als Brazilië en Ecuador zouden van de associatie op beperkte schaal, zoals die thans wordt voorzien, reeds nadelen ondervinden. Maar zij zouden dubbel getroffen worden door een associatie op grote schaal met een preferentiegebied, dat bijna geheel West-Europa en geheel tropisch Afrika zou omvatten.

Met het opheffen van de invoerrechten zou men er overigens nog niet zijn. Om de conjuncturele fluctuaties in de betreffende landen te verminderen zou men een wereldsysteem ter stabilisatie der grondstoffenprijzen moeten invoeren. Structureel zou de positie van de landen, die tropische produkten uitvoeren, verbeterd kunnen worden door de verbruiksbelastingen te verminderen. Wij geven voor een enkel produkt een voorbeeld om het belang van de laatste maatregel te illustreren: in de Bondsrepubliek wordt op koffie een belasting van ongeveer 85 pCt. geheven, in Frankrijk bedraagt deze belasting ongeveer 35 pCt. en in Italië meer dan 100 pCt.

Wanneer al deze denkbeelden op korte termijn verwezenlijkt zouden kunnen worden, dan zou een associatie van de Afrikaanse landen van de Commonwealth veel van haar urgentie verliezen en wellicht zelfs overbodig worden. Maar de trits van wenselijkheden: afschaffing der invoerrechten, stabilisatie der wereldprijzen en afbraak der indirecte belastingen, draagt een zo ingrijpend karakter, dat er nog wel heel wat water door de Niger zal stromen voor ze verwezenlijkt kan worden.

Vooralsnog blijft voor de landen van de Commonwealth het afwijzen van de associatie een hachelijke zaak. Veel zal van Nigeria, dat een dominerende positie aan een tamelijk tegemoetkomende houding paart, afhangen. Misschien is de conferentie van Lagos, die tot het instellen van een douane-unie tussen 20 Afrikaanse landen aanleiding gaf, een teken. Niet alleen 15 voormalig Franse, Belgische en Italiaanse gebieden, maar tevens Ethiopië, Sierra Leone, Liberia, Tanganyika en Nigeria zullen immers van deze unie deel uitmaken.

Wij schreven in het begin van dit artikel te hopen, dat het schip van de E.E.G. zal oploeven wanneer de Engelsen moeilijkheden hebben om op te lopen. Dit geldt in het bijzonder voor de associatie met Ghana, Nigeria en de Oostafrikaanse landen van het Gemenebest. Wij hopen tevens, dat de met de Gemeenschap geassocieerde Afrikaanse staten een tegemoetkomende houding zullen tonen en de roergangers in de Gemeenschap niet zullen dwingen af te houden. Mochten Ghana en Nigeria niet door de wind willen gaan, dan zou het niettemin verstandig zijn tijdelijke oplossingen te aanvaarden, zoals tariefcontingenten op basis van het door de Engelsen geïntroduceerde begrip van „comparable outlets”. Misschien zou door een grootmoedige economische politiek een definitieve oplossing nader komen, zodat de gereed te houden touwladders toch nog dienst zouden kunnen doen. De osagyefo zou immers wel eens van mening kunnen veranderen wanneer hij merkt, dat de associatie geen nieuwe vorm van kolonialisme is. We moeten tenslotte niet vergeten, dat een verdergaande scheuring van West- en Midden-Afrika, zoals die op de conferenties van Monrovia en Casablanca al in de kiem aanwezig bleek, allerminst in het belang van West-Europa is.

Luxemburg.

Drs. K. ZIJLSTRA.

Het jaar 1961 heeft, ondanks de niet onbelangrijke daling van het aantal opgelegde schepen voor droge lading, de groter vraag naar ruimte en de iets hoger vrachten, niet aan de verwachtingen beantwoord. Het beeld voor de algemene vrachtvaart zou heel wat gunstiger zijn geweest, indien de tankerinvasie in de graanvaart achterwege was gebleven. Een prognose wat de gang van zaken in het nieuw aangevangen jaar betreft is uitermate moeilijk. De verminderde Japanse activiteit en het uitblijven van een opleving in het najaar hebben tot een gevoelige daling van het indexcijfer voor sterlingvrachten geleid. Concrete aanwijzingen voor een verbetering in de allernaaste toekomst ontbreken. Voor ons nationale scheepvaartbedrijf is de revaluatie bovendien uiterst nadelig. De minder gunstige factoren lijken op het ogenblik dan ook te overwegen, maar de ervaring leert dat in het rederijbedrijf veranderingen ten goede zowel als ten kwade zich even onverwacht als snel voltrekken.

De algemene vrachtvaart in 1961

Legt men zijn oor te luisteren in rederskringen dan hoort men zowel van gematigd optimisme getuigende uitspraken als minder optimistische klanken. Tot eerstgenoemde categorie behoort o.m. die van de voorzitter der Engelse Kamer voor de Scheepvaart, de heer W. Errington Keville, die stelt dat indien men zich rekenschap geeft van de aanzienlijk verminderde omvang der opgelegde vloot voor droge lading, de indruk dat het ergste achter de rug is, gerechtvaardigd lijkt. Hij meent dat sedert 1959, toen niet minder dan 9 mln. brt. aan vracht- en tankschepen waren opgelegd, ontegenzeggelijk vorderingen in de goede richting zijn gemaakt. Overigens kwalificeert de voorzitter der Kamer voor de Scheepvaart zijn vertrouwen dat „the worst is over” door erop te wijzen dat een herstel van het evenwicht tussen vraag en aanbod afhankelijk is van de mate en het tempo waarin de wereldhandel uitbreiding ondergaat. Anderen wijzen op de nog steeds stijgende exploitatiekosten, waardoor het overigens in verhouding gering herstel op de vrachtenmarkt vrijwel teniet wordt gedaan en op de invasie van tankers in de graanvaart — thans de belangrijkste bron van emplooi voor schepen voor droge lading —, waardoor niet slechts een aanzienlijk deel van het vervoer, dat normaliter tot het specifieke terrein van de „tramp” behoort, voor de algemene vrachtvaart verloren gaat maar tevens ook het vrachtenpeil wordt gedrukt.

Niet ontkend kan worden dat het volume van het overzees goederenvervoer in het afgelopen jaar en daarmee de vraag naar scheepsruimte is toegenomen. Hierbij mag echter niet uit het oog worden verloren dat enkele bijzondere factoren van deels minder blijvende aard hiertoe hebben bijgedragen. Men denke wat dit laatste betreft aan de mislukking van de oogst in China die de Volksrepubliek noopte op grote schaal graan te importeren. Gunstiger oogsten zullen automatisch tot een vermindering der vraag naar tonnage uit dezen hoofde leiden. Voorts dient te worden gewezen op de aanzienlijke behoefte aan scheepsruimte voor Japanse rekening, in het afgelopen jaar stellig een der factoren die tot een tijdelijke verhoging der vrachten leidde. Tijdelijk, want Japans invoerbepalingen en daarmee gepaard gaande verminderde behoefte aan ton-

nage bleven niet zonder gevolgen voor de gang van zaken op de vrachtenmarkt. Uit de geringere bedrijvigheid en afbrokkelende vrachten blijkt hoezeer de Japanse vraag naar scheepsruimte de situatie op de vrachtenmarkt in het afgelopen jaar heeft beïnvloed. Overigens lijkt de verwachting gewettigd dat deze adempauze wat Japan betreft vermoedelijk een „reculer pour mieux sauter” zal blijken te zijn en dat het Land van de Rijzende Zon eerlang de grootscheepse aanvoer van kolen, erts, schroot, suiker en graan zal hervatten. Een schaduwzijde der omvangrijke Japanse aanvoeren was de ernstige congestie in Japanse havens waardoor schepen vaak weken lang op een ligplaats moesten wachten met alle nadelige gevolgen van dien voor de reisresultaten.

De eerste ladingen graan van Australië, waar China aanzienlijke hoeveelheden kocht, werden op reisbasis bevracht. Ofschoon een vracht van ca. 45/— per ton in uitzicht was gesteld, werd in de loop van januari een aantal schepen op basis van 60/— bevracht. Vervolgens ging men over tot bevrachting op timecharter-basis; eind januari waren ca. 40 schepen met een draagvermogen van rond een half miljoen ton voor 7 - 8 maanden, deels echter ook voor een jaar, gesloten. De schepen werden gebruikt voor het vervoer van graan van Australië en Canada waar inmiddels eveneens grote hoeveelheden graan waren gekocht en van kunstmest zowel van het continent als Noord-Afrika. China's activiteit in de Australische sector droeg overigens slechts in beperkte mate bij tot de hoger vrachten naar het Verenigd Koninkrijk; deze stegen weliswaar met 10/— tot 97/6 maar bleven toch nog 2/6 beneden de in 1960 betaalde hoogste vracht.

De tweede in feite belangrijkste factor die tot de bedrijvigheid op de vrachtenmarkt bijdroeg was de grote vraag naar tonnage voor Japanse rekening. Uit Australië werden op vrij grote schaal kolen aangevoerd en bovendien werd door Japan een contract voor de levering van 2,5 mln. ton Australische kolen gedurende 5 jaren, vanaf 1962 te leveren, in het afgelopen jaar gesloten. Daarnaast dient te worden gewezen op de aanvoer van aanzienlijke hoeveelheden erts met name van Marmagoa, vanwaar de vrachten 6/— à 10/— hoger waren dan in 1960. Dit laatste

geldt overigens niet voor ertsloadingen van Marmagoa naar het continent. Gedurende de eerste maanden van 1961 waren deze zelfs ettelijke shillingen lager dan in 1960, terwijl in het tweede semester — wanneer de vrachten als regel aantrekken — het peil van 1960 slechts moeizaam werd bereikt.

Naast kolen en erts vormden de schrootloadingen een belangrijke bron van vervoer. Werd in 1960 voor schroot van Noord-Amerika resp. de Golf van Mexico naar Japan gemiddeld ongeveer \$ 103.000 lumpsum betaald, in het afgelopen jaar steeg de vracht op lumpsum-basis tijdelijk tot \$ 145.000. Toen de grootste bedrijvigheid tot het verleden behoorde liepen de vrachten weliswaar geleidelijk terug maar de laagste vracht die verleden jaar werd betaald, n.l. \$ 108.000 was niettemin ca. \$ 9.000 hoger dan die in 1960. Bij een vracht van \$ 145.000 lieten deze reizen voor Liberty's, waarvan voor dit vervoer op grote schaal gebruik werd gemaakt, alleszins behoorlijke reisoverschotten. Voor het door Japan van de Laplata Rivier, Noord Pacific en de Golf van Mexico aangevoerde graan werden eveneens hoger vrachten dan in 1960 betaald. De hoogste verleden jaar van de Laplata Rivier naar Japan betaalde vracht bedroeg 115/— vergeleken met 94/6 het jaar tevoren, van de Noord Pacific \$ 7,50 vergeleken met \$ 7 en van de Golf van Mexico \$ 12,50 vergeleken met \$ 10,25 per ton.

Vooral in de graansector heeft de concurrentie der tankers zich geducht doen voelen. Dit geldt niet slechts voor het transatlantisch vervoer maar eveneens voor Australië, de Laplata Rivier en, zij het op minder grote schaal, voor Zuid-Afrika. Typerend is in dit verband dat voor het vervoer van ca. 250.000 ton graan van de St. Lawrence naar Polen voornamelijk van tankers gebruik werd gemaakt. In de transatlantische vaart werden tankers zowel op reisbasis als voor achtereenvolgende reizen bevracht, terwijl ook verschillende bevrachtingen op timecharter-basis tot stand kwamen. Veel aandacht trok de bevrachting van een 30.000 ton tanker voor acht achtereenvolgende reizen naar het continent, hetgeen betekent dat dit ene schip bijna een kwart miljoen ton graan uit de vaart nam.

De continentale graanaanvoer van de Laplata Rivier bleef ten gevolge van gering aanbod van lading bij 1960 ten achter; er waren maanden dat in deze sector geen enkele bevrachting tot stand kwam. De hoogste vracht die verleden jaar naar Antwerpen-Hamburg betaald werd bedroeg 72/6 vergeleken met 76/3 het jaar tevoren. Daarentegen werden vrij talrijke ladingen maïs van Zuid-Afrika aangevoerd. Het aantal bevrachtingen was bijna dubbel zo groot als in 1960. De hoogste, verleden jaar naar Antwerpen-Hamburg betaalde vracht, n.l. 61/6 bleef niettemin 6/— beneden die in 1960. China en de Sowjet-Unie voerden goeddeels met timecharter-schepen aanzienlijke hoeveelheden suiker van Cuba aan. De op reisbasis door beide landen betaalde vrachten waren — en dit geldt vooral voor ladingen naar China — hoger dan in 1960, n.l. resp. 125/— en 75/— vergeleken met resp. 112/6 en 74/— per ton. Sovtorg was in het afgelopen jaar eveneens regelmatig aan de markt voor het vervoer van lading van en naar de Zwarte Zee. Zowel naar het Verre Oosten als naar het continent en de Middellandse Zee waren de door Sovtorg betaalde vrachten vrij stabiel.

Vrij grote bedrijvigheid heerste tenslotte in de timecharter-sector. China, de Sowjet-Unie en Japan waren evenals de geregelde lijnen regelmatig aan de markt, waarbij timecharters voor een duur van drie jaren of langer

elk aandeel

'Vereenigd

Bezit van

1894'

vormt in

feite een

deskundig

samengestelde

aandelen-

portefeuille

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ca. 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD

BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico.

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

(I. M.)

geen zeldzaamheid waren. De belangstelling der geregelde lijndiensten ging vooral uit naar moderne tonnages, maar andere bevrachters namen ook tijdens de oorlog gebouwde schepen voor twaalf maanden op timecharter.

Resumerend kan worden gesteld dat ondanks de niet onbelangrijke daling van het aantal opgelegde schepen voor droge lading — naar schatting verminderde de opgelegde vloot in het afgelopen jaar met ongeveer 450 schepen met een draagvermogen van ca. 2,5 mln. ton —, de groter vraag naar ruimte en de iets hoger vrachten, het jaar 1961 niet aan de verwachtingen heeft beantwoord. Onwillekeurig rijst de vraag hoe de markt gereageerd zou hebben indien de tankerinvasie in de graanvaart achterwege ware gebleven. De stelling dat het beeld dan heel wat gunstiger zou zijn geweest lijkt gewettigd, maar hieruit volgt tevens dat zolang in de tankvaart een duurzame verbetering uitblijft, de conventionele „tramp” hiervan de nadelige gevolgen in de vorm van concurrentie der tankers in de graanvaart zal ondervinden.

Reeds eerder is er in deze periodieke overzichten op gewezen dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen de „earning power” van de moderne bulkcarrier en het 8/9.000 ton vrachtschip. Eerstgenoemd type toch behaalt

dank zij het zoveel groter laadvermogen resultaten die gunstig afsteken bij die van het kleiner type vrachtschip. Vooral de Noorse rederijen die een open oog hebben voor de mogelijkheden die de techniek biedt hebben dan ook op vrij grote schaal bestellingen voor de bouw van bulkcarriers geplaatst.

Een prognose wat de gang van zaken in het nieuw aangevangen jaar betreft is uitermate moeilijk. De verminderde Japanse activiteit en het uitblijven ener opleving in het najaar hebben tot een gevoelige daling van het indexcijfer voor sterlingvrachten geleid. Concrete aanwijzingen voor een verbetering in de allernaaste toekomst ontbreken. Voor ons nationale scheepvaartbedrijf is de revaluatie — de Koninklijke Nederlandse Redersvereniging heeft zeer terecht met nadruk hierop gewezen — bovendien uiterst nadelig. De minder gunstige factoren lijken op het ogenblik dan ook te overwegen, maar de ervaring leert dat in het rederijbedrijf veranderingen ten goede zowel als ten kwade zich even onverwacht als snel voltrekken. Dit overzicht moge dan ook eindigen met het uitspreken van de hoop dat 1962 voor de algemene vrachtafvaart een gunstiger jaar zal zijn dan zijn voorganger.

Rotterdam.

C. VERMEY.

AANTEKENING

Drs. C. A. Klaasse over: „Monetaire en financiële aspecten van de toetreding van Groot-Brittannië tot de E.E.G.”

Drs. C. A. Klaasse sprak zijn rede uit op de jaarlijkse landdag voor economen, die bij notariële acte zich op deze dag als economen verenigden in het NIVEC (Nederlands Instituut van Economisten). Met een geestige speech omlijstte de Minister van Economische Zaken deze feestelijke gebeurtenis. Het niet-uitgroeien naar de categorie van „pressure groups” (waarvan hij het maatschappelijk nut overigens erkende) behoorde tot zijn wensen. Van het betoog van Drs. C. A. Klaasse wordt in het onderstaande een samenvatting gegeven.

Spreker ving zijn rede aan met de constatering dat de toetreding van Groot-Brittannië (G.B.) tot de E.E.G. reeds in het stadium van de volledig geanalyseerde probleemstelling is gekomen. Op een aantal punten wordt zelfs reeds de synthese benaderd. Van de drie voornaamste probleemgebieden zal de agrarische sector niet het Waterloo van de besprekingen worden. Van de beide andere hindernissen is die van het reeds lang bestaande Gemeenebest moeilijker te nemen dan die van de piepjonge E.F.T.A. Na deze opmerkingen over de hoofdproblematiek verdiepte Drs. Klaasse zich in de financiële en monetaire aspecten, waarbij hij allereerst aandacht schonk aan de samenwerking in de *bestaande* gemeenschap van de zes.

Vooropgesteld wordt dat naast de rechtstreekse invloed van de op monetaire en financiële onderwerpen betrekking hebbende bepalingen van het Verdrag van Rome eveneens de doelstellingen van de gemeenschappelijke, geliberaliseerde markt en de contacten tussen de monetaire autoriteiten een rol spelen. De bovengenoemde verdragsbepalingen betreffen een tweetal groepen, namelijk die inzake *conjunctuurpolitiek* en *betalingbalans* (art. 103 tot en met 109) en die inzake *kapitaalverkeer* (art. 67 tot en met 73). Dank zij

de gunstige ontwikkeling van de conjunctuur en van de betalingsbalanssituatie in elk der zes landen kon de eerstgenoemde groep van verdragsbepalingen grotendeels slapend blijven. Hierbij beschouwde spreker de causaliteit tussen het ontstaan van de E.E.G. met dit conjunctuurbeloop kennelijk analoog aan die van „de kip of het ei”-dilemma.

Naarmate de E.E.G. wordt gerealiseerd en daarbij de overtuiging groeit dat het Europa-ei niet meer ontklut zal worden, ontwikkelt zich een atmosfeer waardoor vele verdragsbepalingen gerealiseerd worden zonder dat zij doelbewust behoeven te worden toegepast. Enigermate in het teken van „tant de bruit pour une omelette” staat de polemiek rondom het vrije kapitaalverkeer. Spreker gewaagde hierbij althans van pleitbezorgers voor een geheel vrij kapitaalverkeer met een ijver en nadruk, die een betere zaak waardig is; alsof aan dit aspect een grotere betekenis zou moeten worden gehecht dan aan alle andere facetten. De praktische en reële betekenis van het vrije kapitaalverkeer beschouwde hij dan ook als nauwelijks van dezelfde orde van grootte als die van het onbelemmerde goederenverkeer.

Overigens komt de situatie in de E.E.G. de facto dicht bij een toestand van vrije kapitaalbeweging, ondanks het ontbreken van formele, volledige liberalisering over de gehele linie. De voornaamste uitzondering vormt daarbij de open kapitaalmarkt voor buitenlandse emissies. In West-Duitsland is evenwel reeds sprake van een praktische volledige vrijheid van kapitaalverkeer. Ook op dit stuk is meer sprake van een natuurlijke ontwikkeling dan van door het Verdrag opgelegde eisen. Er heeft een wisselwerking plaats gevonden zowel van conjunctuur- en exter-

ne monetaire ontwikkeling op con amore-liberalisatie als anderzijds van liberalisering op conjunctuur- en betalingsbalansbehoefte.

Na de behandeling van de ontwikkeling in de E.E.G. kwam de toetreding van G.B. aan de orde. Wat is de hiermede samenhangende specifieke problematiek t.o.v. de algemene financiële en monetaire aspecten van de bestaande E.E.G.-structuur? Typerend voor G.B. zijn de „key-currency“-status van het pond sterling en de rol van beheerder van de monetaire reserve van de gehele sterling-area. Hierbij komt nog de zwakke positie van de Britse valuta, waardoor veelvuldig de vraag wordt gesteld of de toetreding tot de E.E.G. een koersaanpassing (minder eufemistisch: devaluatie) nodig maakt.

De positie van het pond sterling is sinds jaren zwak, veel zwakker dan wenselijk zou zijn voor een in het internationale financiële verkeer zo uiterst belangrijke munt. De oorzaken van de zwakke positie zijn velerlei. Eén daarvan is de noodzaak te voorzien in de kapitaalbehoeften van belangrijke delen van het Gemeenebest in een mate, die feitelijk boven G.B.'s vermogen ligt. Dit probleem is verwant aan dat van de worsteling van de Verenigde Staten terzake van hulp en kapitaalverstrekking aan het buitenland. G.B. kampt daarenboven met tekorten op de goederen- en dienstenbalans. De concurrentiekracht van de Britse industrie is dan ook in opspraak gekomen waarbij evenwel de opinies uiteenlopen. De verslechtering van de dienstenbalans is deels van conjuncturele (lage scheepsvrachten), deels van structurele (minder inkomsten uit overzeese investeringen) aard. Reeds sinds jaren belopen tenslotte de kortlopende verplichtingen het drievoudige van de activa met deviezenkarakter.

Het is derhalve niet verwonderlijk dat de wenselijkheid van devaluatie aan de orde is gekomen teneinde de tarievenafbraak bij toetreding tot de E.E.G. op te vangen. Het emotionele element speelt hier een belangrijke rol. Twijfel aan de mogelijkheid om de wisselkoers te handhaven wordt veelal als een vorm van hoogverraad beschouwd. A-emotionele oordelen anderzijds stelen veelal op „wishful thinking“. Toetreding tot de E.E.G. zou bij twijfelaars, die open zijn voor herziening van de huidige situatie door bijv. een stelsel van zwevende wisselkoersen (emotioneel meer aanvaardbaar) of nog neutraler: door verwijding van de marge tussen de uiterst toegelaten schommelpunten, tot overwinning van hun aarzeling kunnen leiden.

Spreekers wil evenwel niet concluderen dat aanpassing van de wisselkoers een essentiële voorwaarde is voor een geruisloos verloop van toetreding. Vele malen is bewezen dat tarievenafbraak als zodanig een sanering van de economie stimuleerde. Het openmaken van een beschermde markt kan effectiever zijn dan een wisselkoersherziening, die veeleer symptoombestrijding is. Het samengaan van het „miracle français“ met twee devaluaties is zonder nadere analyse van de situatie geen voorbeeld voor G.B. Anderzijds staat echter evenmin bij voorbaat vast, dat wisselkoersherziening voor G.B. overbodig is. Veel zal afhangen van de overtuiging van de Britse regering inzake de kansen van een krachtige interne politiek. Zo werd, in tegenstelling tot Nederland, in Frankrijk een sanering binnenshuis politiek niet haalbaar geacht.

Wat is de betekenis van het feit dat het pond sterling één van de beide „key-currencies“ is? Wat zijn de gevolgen

hiervan voor aansluiting bij de E.E.G.? Het essentiële verschil met de nationale valuta, waarbij de vraag- en aanbodverhoudingen primair en in hoofdzaak bepaald worden door „nationale“ factoren, is dat bij sleutelvaluta die verhoudingen mede beïnvloed worden door ontwikkelingen elders. Derhalve mede door factoren, die men niet door het volgen van een nationale politiek in de hand heeft.

Elk land, dat uitgaat van de vaste wisselkoers als monetair credo, kan dit doel bereiken door een doelbewuste nationale monetaire politiek in de ruime zin des woords, en dus ook omvattend een loon- en prijspolitiek. Budget- en kredietbeheersing zijn twee essentiële punten in dit verband. Wat is nu terzake de taak van een land met een valuta, die niet alleen in het nationale verkeer, doch ook als betaalmiddel in het verkeer tussen derde landen wordt gebruikt en welke valuta daarenboven als monetaire reserve voor een aantal derde landen fungeert? Uit de functie van bankiersland voor een groot aantal andere landen vloeit voort dat bij een sleutelvaluta het handhaven van het vertrouwen een relatief belangrijker rol vervult. Die functie heeft als voorwaarde het vertrouwen in de continuïteit van de functie. Handhaving van het intern en extern monetair evenwicht weegt hierbij derhalve extra zwaar. Daarnaast is er alle aanleiding voor internationale steunverlening aan een door speculaties bedreigde sleutelvaluta. De betekenis van zulk een bedreiging gaat immers ver uit boven de nationale belangen van het sleutelvaluta-land. In samenhang hiermede werden dan ook onlangs de potentiële middelen van het I.M.F. versterkt.

Het fungeren van de sleutelvaluta als „valutareserve“ voor derde landen brengt met zich dat de mutaties in goud en bruto-deviezenreserves enerzijds en in kortlopende verplichtingen anderzijds, in hoge mate mede beïnvloed kunnen worden door die derde landen. Wanneer één of meer landen uit het sterlinggebied, die monetaire autonomie bezitten, een chronisch deficitaire positie in de eigen betalingsbalans kweken, dan behoeft dat op de Britse betalingsbalans nog geen repercussies te hebben, mits tegenover het deficit een surplus van G.B. of één der andere sterlinglanden staat. Bestaat echter het deficit t.a.v. het dollargebied of derde landen, dan raakt de Britse gouden deviezenreservepositie onmiddellijk in het geding.

Basis van het E.E.G.-verdrag is coördinatie van de diverse elementen der economische politiek, die de interne en externe monetaire verhoudingen bepalen. Voor G.B. behoeven de desbetreffende verdragsbepalingen geen overwegend bezwaar op te leveren. Wanneer echter coördinatie met de individuele leden van het sterlingblok, die door een zelfstandige politiek de betalingsbalans van G.B. kunnen frustreren, achterwege blijft, dan is dat een zwakke steun in de hele opzet. Uitwijkmogelijkheden door deliberalisatiemaatregelen zouden evenwel de reële verdragsopzet van de E.E.G. doorkruisen.

Toch mag de geschetste problematiek niet licht worden aangeslagen. En de zwakke betalingsbalanspositie, die nu al een aantal jaren duurt, en de positie van sterling als sleutelvaluta en reservevaluta betekenen, dat met de toetreding van G.B. tot de E.E.G. een partner in de Gemeenschap komt, die extern-monetair zwakker en kwetsbaarder is dan de „Zes“. Om die reden het nieuwe lid meer reële vrijheid te geven voor de toepassing van ontsnappingsclausules lijkt geen aantrekkelijke oplossing. Men zou de vraag kunnen stellen, of het lossen maken van de banden

met het Gemenebest — wat toch op zekere hoogte de consequentie zal moeten zijn van de toetreding — hier de oplossing kan brengen. Dit lijkt intussen niet het geval, omdat een desintegratie van het sterlingblok op zichzelf veel grotere problemen zou scheppen dan die, welke impliciet verbonden zijn aan de bestaande structuur.

Veel eer lijkt de oplossing te zoeken in het vlak van het doortrekken van de coördinatie van financiële en monetaire politiek tot de landen van de sterling-area. Een doel, dat met de daarbij passende hulp- en steunacties alleen in wijder verband, n.l. in samenwerking met het I.M.F., te verwezenlijken zal zijn, al kan daarbij de E.M.O. wellicht een complementaire rol spelen. Dat met het oog op deze problematiek wellicht tegenover G.B. een zekere souplesse zal moeten worden betoond alvorens het Verdrag van Rome volgens zijn reële opzet volledig in werking treedt, lijkt intussen geenszins uitgesloten.

Inzake de mate waarin G.B. de verdragsverplichtingen op het gebied van de liberalisatie van het kapitaalverkeer zou kunnen aanvaarden, kan worden opgemerkt, dat dit land zich wellicht zal moeten beperken tot toepassing van de uit het Verdrag voortvloeiende minimumverplichtingen (o.a. geldend alleen voor het inter-E.E.G.-verkeer) en niet, zoals door de Zes veelal gebeurde, de vrijheid in verdergaande mate zal kunnen geven. Overigens wordt in het Verdrag de beoogde vrijheid van kapitaalverkeer niet concreet omschreven. Het gaat op dit gebied dus veeleer om de toepassing van het Verdrag, waarover de lid-staten tot en met de tweede etappe met unanimité kunnen beslissen en daarna met gekwalificeerde meerderheid.

Resumerend constateerde inleider:

1. Dat de reeds geruime tijd gemanifesteerde *structureel zwakke houding* van de *sterlingvaluta* een aspect van G.B.'s eventuele toetreding tot de E.E.G. vormt, dat niet geheel verwaarloosd kan worden.

2. Dat uit het bestaan van dit probleem geenszins zonder meer de conclusie mag worden getrokken, dat een „*alignment*” van de *wisselkoers* een voorwaarde zal zijn voor een geruisloos verloop van de toetreding. Dat echter evenmin bij voorbaat vaststaat, dat zulk een operatie overbodig is. Dit is een vraag, waarop het antwoord in de eerste plaats zal afhangen van de overtuiging van de Britse regering t.a.v. haar kans om de sterlingpositie geleidelijk te verstevigen door het voeren van een krachtige interne economische, financiële en monetaire politiek.

3. De functie van het pond sterling als *sleutelvaluta*, mede verbonden met de positie van Londen als internationaal financieel centrum, vormt eveneens een bijzonder aspect in verband met G.B.'s E.E.G.-lidmaatschap.

4. In dit verband is het doortrekken van het coördinatiebeleid binnen de E.E.G. tot het Gemenebest niet een als realistisch te beschouwen oplossing. Oplossing van de typische aan „*key-currencies*” verbonden problematiek dient op een wijder en hoger vlak te worden gezocht, n.l. in dat van de internationale organisaties. Niet „*Brussel*” maar „*Washington*” zal hier het verlossende woord moeten spreken c.q. de verlossende daad moeten stellen.

5. De beide genoemde factoren zullen wellicht aanleiding moeten zijn om voor de toepassing der Verdragsbepalingen voor G.B. een zekere *overgangperiode* in acht te nemen, zonder dat in dat tijdvak geweld wordt

aangedaan aan de essentialia van de filosofie, die aan de gemeenschap ten grondslag ligt.

6. De obstakels, die het monetaire en financiële aspect van de aansluiting tonen, zijn nauwelijks van dien aard in vergelijking tot de andere te overwinnen moeilijkheden, dat daarop de toetreding schipbreuk zou lijden.

Dit schijnt ook de mening te zijn van de Britse autoriteiten. De meest recente uitlatingen terzake zijn ietwat onbestemd en onzeker. In het „*Bulletin for Industry*”, uitgegeven door de „*Information Division of the Treasury*”, van februari jl. wordt onder het hoofd: „*Would entry improve our balance of payments*” o.a. geconcludeerd: „*Whether on balance we gain or lose would depend ultimately on how we can compete*”. Inderdaad een truisme, niet meer en niet minder. En het antwoord op die vraag zal voor een groot deel ervan afhangen, of de regeringspolitiek dan wel die der „*trade unions*” in de loonstrijd zal zegevieren. Onder het hoofd: „*How would it affect overseas investment and the control of capital-movements*” wordt het volgende gesteld: „*It is impossible to predict what effect joining the Six would have on the pattern of long term capital-movements. But any increase in U.K. investment in Europe might well be more than counter balanced by increased European investment in the Sterling Area and participation in U.K. lending operations*”. Tenslotte wordt onder het hoofd: „*How would it affect the sterling area as a financial system*” opgemerkt: „*Provided that the special needs of the Commonwealth can be safeguarded, we believe that it would be better for sterling for the U.K. to join the E.E.C. rather than to stay out, because: 1) the use of sterling as a key currency and of London as a commercial and financial centre could be expected to increase and 2) when forming its policies, E.E.C. could be expected to take more account of sterling area interests if the U.K. were present*”. Deze laatste stellingen hebben nauwelijks een steviger basis dan „*wishful thinking*” en zijn zeker ten dele bestemd voor de galerij, zijnde de overige leden van het Gemenebest.

Uit de vermelde uitlatingen blijkt wel, hoe weinig concreet men in Londen zelf durft te denken over het monetaire en financiële aspect van de aansluiting bij de E.E.G. Men brengt het niet veel verder dan een aantal gemeenplaatsen en de stelling, dat het in dat verband kan vriezen zowel als dooien. Maar dat zou dan ook impliceren, dat men van deze gezichtshoek uit niet een eventuele mislukking der onderhandelingen verwacht, hetgeen Drs. Klaasse een troostrijke aansluiting bij zijn conclusie achtte.

Na zijn rede beantwoordde Drs. Klaasse enkele vragen. In dit verband merkte hij o.a. op dat hij niet verwachtte dat één E.E.G.-valuta spoedig de sleutelvaluta-rol van het pond sterling zal overnemen. Alle E.E.G.-landen zijn juist gelukkig niet een dergelijke rol te vervullen. Wel achtte hij de instelling van één E.E.G.-valuta op langere termijn mogelijk. Prof. Bosman meende de wenselijkheid van devaluatie van het pond sterling groter te achten dan inleider. In deze samenhang wees Prof. Bosman op het relatief hoge Britse loon- en prijsniveau en de hierdoor beperkte effectiviteit van een bestedingsbeperking. Drs. Klaasse erkende dat voor G.B. een devaluatie inderdaad moeilijker is te vermijden dan voor Nederland. Als een troost voor G.B. zag hij evenwel dat andere landen mogelijk verkeerde paden blijven volgen.

Landbouwgids 1962. Uitgave van de Stichting Landbouwgids, Utrecht, 656 blz., f. 8.

Ook voor de boer gaat de tijd snel; ook hij is genoodzaakt „bij te blijven”. Een uitstekende gelegenheid om de voor een goede bedrijfsvoering van belang zijnde ontwikkelingen te volgen, wordt hem geboden door de actieve Stichting Landbouwgids te Utrecht. Deze Stichting geeft namelijk elk jaar een samenvattend, voorlichtend boekwerk uit, waarmee zij zeer terecht een goede reputatie heeft verworven.

Onlangs verscheen de twaalfde jaargang van de Landbouwgids. Zowel naar vorm als naar inhoud is aan deze nieuwe gids weer veel moeite gegeven. Ruime aandacht is besteed aan nieuwe ontwikkelingen. Als onderwerpen zijn ditmaal centraal gesteld: bemesting, handelsgewassen, grove tuinbouw op akkerbouwbedrijven, beweidingssystemen, fokkerij van rundvee, paarden en legkippenhouderij. Naast de vaste documentatie zijn in alle hoofdstukken artikelen over deze kernen te vinden. Voorts wordt aandacht gevraagd voor de kwaliteit van landbouw-

produkten en voor de afzetmogelijkheden en -moeilijkheden, mede in verband met de ontwikkeling van de E.E.G.

De uitgebreide, geheel bijgewerkte en aangevulde adreslijst omvat ruim 80 bladzijden; de opzet van het register van (landbouwkundige) zaken is gewijzigd teneinde een overzichtelijk geheel te krijgen van de behandelde stof. Tenslotte is het vinden van bepaalde hoofdstukken vergemakkelijkt door het tussenvoegen van titelbladen, die voorzien zijn van sprekende dierenfoto's.

H. E. van 't Oever: Documentatie... een voorpost van Uw bedrijf. N. Samsom N.V., Alphen aan den Rijn 1961, 112 blz., f. 8,75.

Dit boekje is bestemd voor de kleine en middelgrote bedrijven, die niet beschikken over een gespecialiseerde documentalist. Behandeld worden o.a. de vormen van voorlichting, de produktendocumentatie, het dagbladbulletin (voor snelle voorlichting aan directie en hoge functionarissen), het Unitermsysteem, buitenlandse markt-rapporten en de voornaamste voorlichtingsinstanties.

KLYNVELD, KRAAYENHOF & CO.
accountants

te Amsterdam wensen in contact te treden met
gegadigden voor de functie van

**SECRETARIS
VAN DE MAATSCHAP**

Gedacht wordt aan een jurist of econoom met praktijk als directiesecretaris of als secretaris van een landelijke vereniging. De secretaris van de maatschap wordt geconfronteerd met problemen, waarvan zowel de formele als de praktische aspecten ernstige aandacht vereisen. De activiteiten van deze functionaris zijn in de eerste plaats intern gericht, doch voor een goede vervulling van de taak is een brede maatschappelijke ervaring noodzakelijk. Gezien de vereiste ervaring en de betekenis van de functie, lijkt het niet waarschijnlijk dat iemand jonger dan 35 jaar deze vertrouwenspositie met succes kan vervullen.

Eigenhandig (niet met ballpoint) geschreven brieven met inlichtingen over leeftijd, opleiding en praktijk en vergezeld van een recente pasfoto vóór 2 april a.s. aan de **Nederlandsche Stichting voor Psychotechniek**, Wittevrouwenkade 6, Utrecht, onder nummer E.S.B. 12413.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f 22,50;
fr. p. post f 23,60; voor studenten f 19,—; fr. per post f 20,10.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

BAKKENIST, SPITS & CO. - ECONOMISCHE AFDELING

te **AMSTERDAM**, heeft enkele vacatures voor

JONGE ECONOMEN [★]

die, onder leiding, zullen worden ingeschakeld ten behoeve van het uitvoeren van

ORGANISATIE-OPDRACHTEN

Het gaat om een gevarieerde en vormende werkring, waardoor een belangrijke bijdrage tot de opleiding tot organisatie-deskundige wordt verkregen.

Goede arbeidsvoorwaarden en promotiekansen.

Met de hand geschreven brieven, vergezeld van een recente pasfoto, te zenden aan Bakkenist, Spits & Co., Economische Afdeling, Emmaplein 5, Amsterdam.

* voor één der vacatures bij voorkeur met tentamen wiskundige statistiek.

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten

met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

De Haan, Stol & Co., accountants

vragen voor hun kantoor te Amsterdam

JONG ACCOUNTANT

Ook assistenten, die binnenkort hun studie zullen beëindigen kunnen in aanmerking komen.

Aan ambitieuze kracht wordt de gelegenheid geboden tot volledige ontplooiing.

Brieven met volledige inlichtingen, te richten aan het kantooradres: Museumplein 10, Amsterdam-Z.

Blijf bij!

Lees „E.-S.B.”

ZIEKENHUIS "EUDOKIA"

vraagt een

economisch medewerker

die de directie terzijde zal staan, met name op het gebied van interne organisatie, kostprijsanalyse en voorbereiding van de voorgenomen nieuwbouw.

Gegadigden dienen te beschikken over een gedegen bedrijfseconomische scholing, liefst op academisch niveau.

Sollicitaties en verzoeken om inlichtingen, gaarne schriftelijk, te richten aan de geneesheer-directeur, Bergweg 329, Rotterdam.

NMB

BELEGGINGSBOEKJE

voor een goede
en veilige
belegging

rente 3¹/₄ %

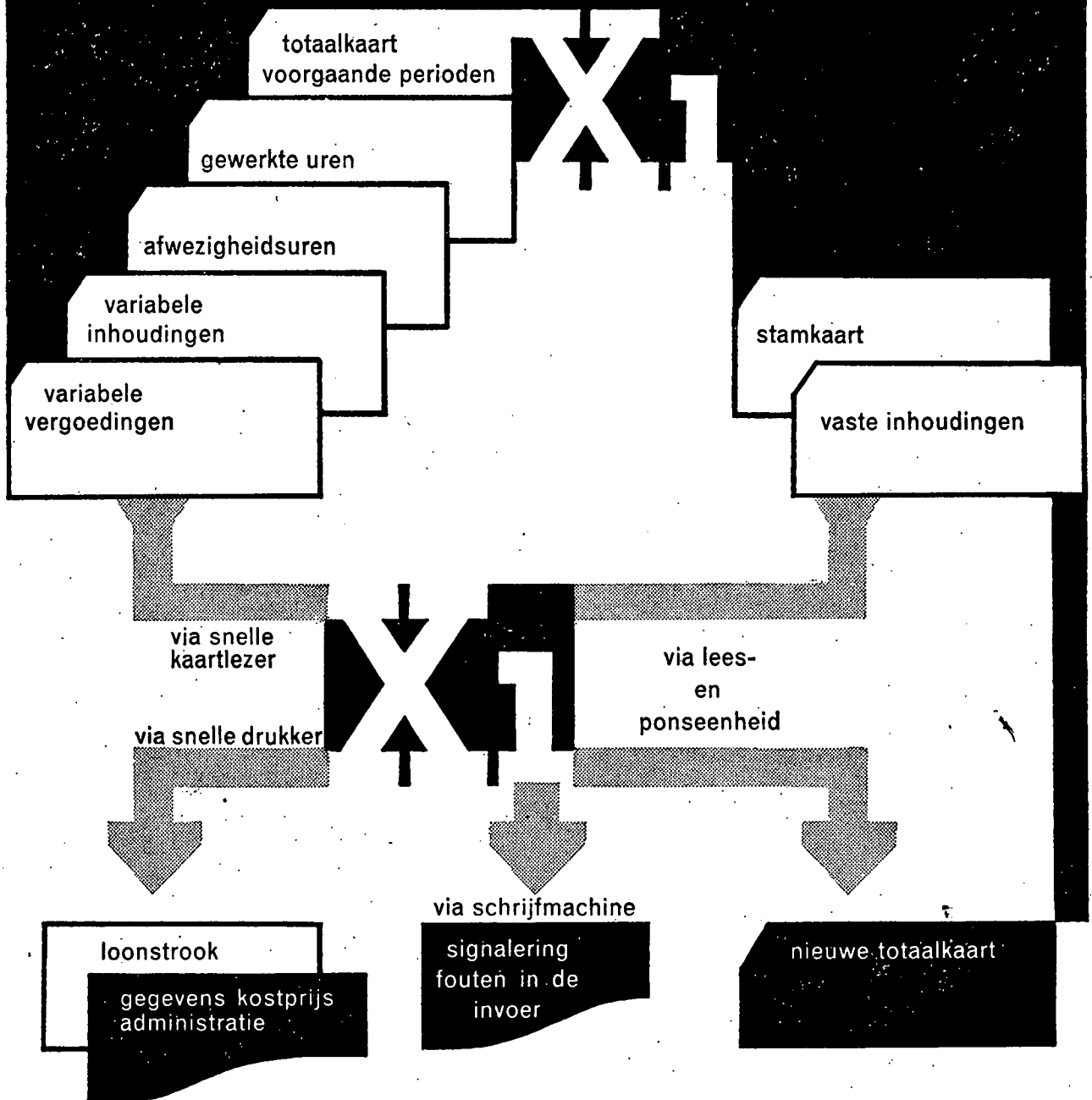

**NEDERLANDSCHE
MIDDENSTANDBANK N.V.**

Hoofdkantoor: Herengracht 580, A'dam

Mb 33

WAT IS INTEGRATIE IN DE LOONADMINISTRATIE?

DAT IS: bepaal met de X 1

- bruto- en nettoloon ineens
- voor 1000 man in een kwartier

DAT IS: leid uit de basisgegevens

- in een enkele arbeidsgang
- alle gewenste gegevens af

OOK UW ADMINISTRATIE VRAAGT OM INTEGRATIE

ELECTROLOGICA
STADHOUDERS-
PLANTSOEN 214
POSTBUS 207
DEN HAAG